

K. S. ...
atlietinė p...
2007. 01. 27

LIETUVOS RESPUBLIKOS
PREZIDENTO
PRIIMAMASIS
4904/6310-10

Lietuvos tūkstantmečio nūnėjimo direktorijai

Atsiliepinas apie Lietuvos tūkstantmečio programos projektą

Atsižvelgdamas į paraginimą atsiųsti pastabų (ir tikėdamasis, kad tas paraginimas nėra vien mandagus ar "demokratiškas" formalumas), pateikiu gerbiamos direktorijos (kiek apmaudu, kad ji, kaip dažnai Lietuvoje pasitaiko, anoniminė) dėmesiui trejetą siūlančių ir porą neigiančių pastebėjimų:

1) Pirmasis Lietuvos vardo užrašymas yra baltų kraštų christianizacijos pradžios ženklas. T. y. ženklas, kuris liudija Lietuvos įsiliejimo į Europos kultūrą pradžią, o ne vien "tolimos egzotiškos šalies" paminėjimą "civilizuotų" keliautojų dienoraščiuose. Idant tai būtų suvokta tiek mūsųose, tiek pasaulyje, būtina į programą įtraukti gausiau krikščioniškąją tautos tapatybę, šios tapatybės ištakas bei tęstinumą liudijančių dalykų. Ypač tų, kurie ne vien "iš kilmės" krikščioniški (šiandienės sąmonės suvokiami pirmiausia kaip meno "apskritai" fenomenai), bet ir atliepia sąmoningojo krikščioniškumo dimensiją. Kaip pavyzdžius galėčiau nurodyti lietuvišką krikščionybę (ne vien bažnytinę daile, architektūrą) pristatančią reprezentacinį leidinį, enciklopedinį Europos ir Lietuvos krikščioniškosios kultūros plačiausia prasme žinyną, didžiuosius Lietuvos Bažnyčios veikėjus pristatančias monografijas, kuriuose būtų esmingai aprašytas ligšiolinis įprastas literatūrinis, dailėtyrinis, politinės istorijos ir pan. žvilgsnis. Tai nėra lengvai padaromi dalykai, tačiau turint prieš akis nemažą laiko atkarpą ir solidų reikalą vėrciau ryžtis esminių pastangų reikalaujantiems dalykams, nei "labai blizgantiems" kelių žinomų dalykų kartojimams.

2) Programa labai koncentruota ties sostine ir dar keliais centrais. Tuo tarpu jau vokiečių ordino kelių aprašymuose ir panašiuose šaltiniuose minima gerokai daugiau Lietuvos vietovių, nei įstengtų išvardyti šiandienis mokinukas. Iš man žinomų realiai įgyvendinamų projektų geriausiai provincijos ir centro kultūrinę integraciją skatina, kraštiečių kultūros bendrijų veiklą aktyvina, "palankumą" periferijoje esančiam (bet neperiferiniam) kultūros sluoksniui ugdo, plačiosios visuomenės dalyvavimą kultūrą tyrinėjant ir reflektuojant įgalina regioninių kraštotyros monografijų rengimas bei leidyba. Ikišiolinė patirtis rodo, kad tokių monografijų pristatymas vietovėje, apie kurią knyga parašyta, tampa ne vienadieniu renginiu, o proga atgaivinti sutrūkinėjusius saitus su miestietiška inteligentija, paskatina ilgai tesintį vietos inteligentų, jaunuomenės "apsižvalgytą", kas įdomaus ir vertingo esama visai greta namų. Iš kelių dabar leidžiamų kraštotyros leidinių tipų – kaimo, parapijos, valsčiaus, rajono monografija – minėtus tikslus geriausiai atliepia valsčiaus monografija. Valsčius kaip tradicinis valstybinis teritorinis vienetas apima mažiausią diferencinės kultūros variantą, jo istorija – minimalus valstybės istorijos pjūvis. Kita vertus, valsčiaus žmonės (tiek gyvenantys, tiek iš jo kilę) yra pakankama gausi bendruomenė imtis viešo ir visuomeniškai reikšmingo kultūrinio darbo, tačiau ją sudaro asmeniškai vieni kitus galintys pažinti žmonės. Tokių žmonių sąveika yra kultūriškai ir socialiai prasmingesnė, nei abstraktesnio vienijančio požymio siejamose ir todėl fasadiškumo žymių turinčiose "rajonų" kraštiečių bendruomenėse. Orientuojantis į išdėstytus kriterijus raginu skirti prioritetinį dėmesį "Versmės" leidyklos realizuojamai kraštotyros monografijų serijai "Lietuvos valsčiai". Jau išleistos trys šios serijos monografijos, o esant lėšų kraštotyros monografijų rengėjai yra pasiryžę, turi kvalifikacijos ir medžiagos iki 2009-ųjų išleisti dar 50-70 valsčių apimančius tomus.

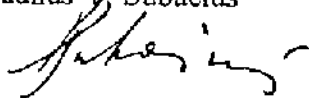
3) Kultūriškai svarių knygų leidyba – be galo svarbus dalykas. Tačiau aukštesnį civilizacijos laipsnį, kultūros apmąstymo kontinuumą, šalies galimybes nuolat, o ne retkarčiais “dalyvauti” tarptautinių kultūros ir visuomenės įvykių sraute jį stebint ir reflektuojant geriausiai liudija pajėgumas arba nepajėgumas leisti tęstinius kultūrinius ir akademinus leidinius. Eiliniams turistams pakanka kokybiškų albumų. Tuo tarpu rimčiau besidominčiam Lietuvos kultūrine ir akademinė potencija vakariečiui vienu iš pačių rimčiausių argumentų gali būti kultūros ir mokslo žurnalų lygis bei spektras. Ką jau kalbėti apie “vidinę” tokių leidinių naudą. “Pastatyti ant kojų” keliolika reikšmingiausių Lietuvos kultūros leidinių (to neįstengė ir nesistengė padaryti vien skandalais žymus Spaudos, radijo ir TV rėmimo fondas) – galėtų tapti vienu iš tikstaumečio programos prioritetų. Iš keturių skyrelio “Programos paskirtis” teiginių šis pasiūlymas “tobulai” atitinka pirmąjį, o 90% – likusius tris.

4) Deduosi prie visų, kurie spaudoje per pastaruosius metus yra kritikavę bei pagrįstai ironizavę “Tautos namų” statybos idėją, smerkiu ligšiolinį valstybės (mokesčių mokėtojų) pinigų švaistymą “skatinti” asmenims, kurie šią idėją propaguoja. Vieni kongresų rūmai Vilniuje jau pastatyti ir... nebuvo, kur jų dėti. *Kultūrai* nereikia grandiozinių salių nei Vilniuje, nei Kaune, ji geriau skleidžiasi kamerinėse erdvėse, kurių įvairovės gal išties stokojama. Tuo tarpu masinei kultūrai puikiausiai tinka sporto rūmai ir stadionai, o jei reiktų didesnių – tai komercinių struktūrų ir tokias pramogas mėgstančių žmonių privačios iniciatyvos, o ne valstybės reikalas. Tauro kalno ir ten esančio pastato rekonstrukcija – neblogas, nors vargu ar labiausiai “degantis” sumanymas, tačiau jį sieti su “Tautos namų” anachroniška utopija – eiti ne į XXI a., o į XIX a.

5) Noriu retoriškai paklausti, ką ties XXI a. slenksčiu reiškia programoje jau beveik kaip faktas įrašyta “Lietuvos *akademinė* istorija”. Ar tai, kad ji bus “tikra”, “teisinga”, visiems “privaloma”, “moksliškiausia”? Nekvestionuoju, kad gali ir turi būti remtinas Lietuvos istorijos instituto vienas ar kitas kolektyvinis tyrinėjimas Lietuvos istorijos tema, tačiau jis negali būti laikomas ir vadinamas (juo labiau -- valstybinėje programoje) “akademiškesniu” už kurių kitų autorių, jų kolektyvų parengtą analitinę ar sintetinę istoriografinę medžiagą. Beje, tai tik labiausiai programoje į akis kritęs *vakardienos* mąstymo apie kultūrą ir mokslą įspaudas. Norint tokių įspaudų atsikratyti, dar būtų verta programą gerokai perkratyti, atidžiai pasižiūrint, ar totalitarinės galvosenos, konjunktūrizmo ir cechūškumo ylos nekyšo pernelyg nepadoriai.

Linkėdamas programos kūrėjams sėkmės ir principingumo, tikėdamas ją administruosiančių ir realizuosiančių gera valia, patriotine dvasia ir savikritiška žiūra –

dr. Paulius V. Subačius

VU Literatūros teorijos katedra

Universiteto 5

Vilnius

tel. 701263; e-paštas: pvsu@pub.osf.lt